

חשוב יותר מחוט התכלת. ולכן, אם נתן תחילה חוט לבן ואחריו חוט תכלת, נראה הדבר שסיום עשיית הכריכה הוא בתכלת, הפחותה בחשיבותה, ונמצא שהסיום הוא הורדה בקודש, והדין הוא שמעלין בקודש ואין מורידין, לכן צריך לחזור ולכרוך בחוט לבן, כדי שסוף הכריכה תהיה בהעלאה בקודש.

רב ורבה בר בר חנה הוו יתבי. הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא דמיכסי גלימא, דכולא היתה עשויה תכלתא, ורמי ליה תכלתא [צייצית] וגדילא מיגדיל, והיתה אותה צייצית עשויה כולה גדיל ולא עשה לה ענף של

לט-ב

פתילים.

אמר רב: יאי גלימא, נאה היא אותה הגלימה העשויה כולה תכלת, ולא יאי תכלתא. שאין הציצית שלה נאה שהרי לא עשה לה ענף אלא גדיל בלבד (33).

רבה בר בר חנה אמר: יאי גלימא ויאי תכלתא!

ומבאר הגמרא: **במאי קא מיפלגי?** מהו יסוד מחלוקתן אם כשרה ציצית שיש בה גדיל בלא פתיל?

הרי לא גרע מגרדומין? ותירץ שמה שהיה כשר מדין פתיל ענף, לא יכול להחשב לגדיל ואפילו לא לגרדומין, כיון שגדיל ופתיל הם שני דברים נפרדים ואי אפשר להכשיר פתיל מדין גדיל וכן להיפך. אבל כתב שבתוס' [לח ב ד"ה כיון] מבואר שגדיל שהתפרק כשר מדין פתיל.

ומצינו מחלוקת אחרונים בסברא זו. **שהביאור הלכה** [יא ד ד"ה ארוך] פסק שאם בשעה שכרך חוליא ראשונה היתה הציצית כשרה אפילו מיצט שיעור החוט על ידי הוספת כריכות כשר מדין גרדומין. וכתב **שהפרי מגדים** פוסל, וסובר שהיתר גרדומין הוא דוקא אחרי שגמר לקשור את כל החוליות שבדעתו לכרוך, וביאר הביאור הלכה את דבריו שגמר המצוה הוא כשגומר לעסוק בקשירה וכריכות. ולדבריו מיושב קושית הגרי"ז הנ"ל. והחזון איש [ג ג] פסק כהפרי מגדים ומטעם אחר, מצד הסברא הנ"ל שגדיל לא יכול להיות כשר מדין פתיל וכן להיפך. ולכן פסק שאפילו סיים לכרוך והציצית כשרה, אם נמלך וכרך את כל הענף פסולה. ולדברי הביאור הלכה באופן כזה גם הפרי מגדים יכשיר.

ובשלישי י"א וברביעי י"ג. והאחרונים הסכימו שיכרוך בשני ח'. [משנה ברורה יא ע]. וראה **בלבוש** [יא יד] שהסיבה למנהגים במספר הכריכות הוא על פי סדר הרקיעים והמזלות, ולמדו זאת מהגמרא כאן שהחוליות הם כנגד הרקיעים.

33. הגרי"ז הקשה הרי כשכרך וקשר חוליא אחת כבר היתה הציצית כשרה ואז היה גם ענף. ואם כן כשהמשיך לכרוך את כל הענף למה יפסל לרב, הרי לא גרע מגרדומין שנפסק הענף ונשאר הגדיל שכשר? ותירץ, לפי השיטות שקשר עליון הכונה אחר הגדיל והוא מדאורייתא אפשר ליישב שכאן היה הכל חוליא אחת ובסופה קשר, ולכן לא היה מתחילה גדיל ופתיל כשר.

ועדיין קשה לפי השיטות שקשר עליון הוא הסמוך לבגד ואם כן היתה הציצית כשרה מיד כשהתחיל לכרוך? ועוד הקשה לפי דעת ר"י שהובא **במרדכי** [תתק"מ] ש'לרב כשר גם ענף לבד אם כן מיד כשקשר את החוטים לבגד הציצית כשרה, ולמה יפסל כשעשה מכולה גדיל

הרי משמע שני גדילים, שבכל גדיל יש שני חוטים, הרי **ארבעה**⁽³⁵⁾ חוטים שצריך לתוחבם בחור שבכנף הבגד. וכתוב "ונתנו על ציצית הכנף פתיל" – אמרה תורה: עשה מארבע חוטים גדיל אחד, וכשתתחבם בכנף הבגד ותכפלים לכאן ולכאן יהיו שמונה חוטים, ופותל'הו לאותו גדיל, **מתוכו**, שבסופו של הגדיל יהיה ענף של פתילים.

אמר שמואל משמיה דלוי: חוטי צמר לבנים פוטריין, מקיימים בהם מצות ציצית, **בשל** בגד העשוי פשתן. כי מאחר ושני החוטים של תכלת עשויים מצמר, ויש ליתנם בבגד

רבה בר בר חנה סבר: כתיב "גדיל" [גדילים תעשה לך], וכתוב "פתיל", למדנו מכאן שאפשר לעשות את הציצית, או גדיל או פתיל.

ורב סבר: לעולם "פתיל" בעינין.⁽³⁴⁾ **וההיא, הפסוק "גדילים", למניינא של החוטים הוא דאתא, למדנו שצריך שמונה חוטים. וכך דרשו: אילו לא כתבה התורה אלא "גדיל" בלבד, היה משמע שנים חוטים, משום שאי אפשר לעשות גדיל בפחות משני חוטים, שהרי צריך חוט אחד לכרוך בו חוט שני. ועכשיו שכתבה תורה גדילים בלשון רבים,**

והמחלוקת בגמרא כאן היא על התכלת לבד, שהמעשה שבא לפני רב"ח ורב היה שדרך את כל חוט התכלת ובענף נשאר רק לבן, ונחלקו האם יש דין ענף תכלת, או שכיון שעיקר מצות התכלת היא לכרוך בו, אין צורך בענף תכלת. ולפירושו צריך לומר שהלכה כרבה בב"ח, שהרי משמע בפוסקים שאין מעכב שיהא ענף מהתכלת.

35. **הרמב"ם** [ציצית א א] כתב: ואין לחוטי הענף מנין מן התורה. וכתב הכס"מ שדעתו שמנין ח' חוטים הוא מדרבנן. ותמה המשכנות **יעקב** [או"ח טו] למה לא סיים הרמב"ם, ומדרבנן יש לו שיעור? **והכסף משנה** תמה שבגמרא יש דרשה "גדילים" למניינא שצריך ארבעה חוטים והלכה כרב? ותירץ **המשכנות יעקב** [הנ"ל] **ובכתבי הגר"ח** [החדש, שמ] שכונת הרמב"ם היא שמן התורה צריך שיהא "גדיל" ושיערו חכמים שצורת גדיל הוא לפחות שמונה חוטים, אבל אין זה "שיעור" ומנין חוטים אלא כדי שיהיה בצורת גדיל. והנפקא מינא שאין עובר ב"בל תוסיף" אם יוסיף יותר חוטים, כיון שאינו "שיעור" ו"מנין" מהתורה.

34. **המרדכי** הביא ר"י שלרב יוצא ידי חובה בפתיל ענף לבד. ודוחה המרדכי דבריו מהגמרא לעיל שרב מכשיר חוליא אחת, ומוכח שצריך גדיל, ולכן פירש שרב סובר שצריך גם פתיל. **והכסף משנה** [ציצית א ט] כתב שהגמרא לעיל לרב שצריך חוליא אחת והגמרא כאן שלרב צריך פתיל הם המקור להלכה שצריך גם גדיל וגם ענף. **והתוס'** הביאו ספרי פ' שלח שדרשו מ"ציצית" שצריך ענף, ומ"גדילים" שצריך גדיל. אבל **הרמב"ם** [א ג] כתב דרשה לכריכות מ"ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת" ולא את דרשת הספרי והגמרא. וביאר **המשכנות יעקב** [יג] שהרמב"ם הביא דרשה זו רק על כריכות תכלת אבל במצות לבן, המקור לגדיל וכריכות הוא מ"גדילים" כהספרי, והגמרא כאן.

והתוס' [ד"ה און] הקשו שהסיפרי דורש שצריך ענף מ"ציצית" והגמרא דורשת מ"פתיל"? ועוד הקשו לרבה בב"ח שדורש או גדיל או פתיל, והרי בספרי דרשו מציצית שצריך פתילים? ותירץ **בעמק ברכה** [ציצית ב] לפי דברי הרמב"ם [א ג] שמהות מצות התכלת היא לכרוך בה את הענף, אפשר לפרש שבאמת דין גדיל וענף נלמד כהספרי מ"ציצית", ו"גדילים",

של פשתן, מותר ליתן בו גם את שני חוטי הלבן כשהם עשויים מצמר.

איבעיא להו: חוטים של פשתן — מהו שיפטרם בבגד של צמר?

וצדדי הספק הם: האם חוטי צמר בשל בגד פשתים הוא דפטור, דכיון דתכלת שהיא עשויה צמר, וחייבת להנתן גם בבגד פשתן פטרה, ומקיים בזה מצות ציצית, לכן חוטי לבן של צמר נמי פטור.⁽³⁶⁾ אבל ליתן חוטי פשתים בצמר לא התירה התורה, שהרי

עבר שני לאוין כמו שני זיתי חלב שהם שני איסורים.

ובחידושי ר' שמואל [יבמות ה ו] מיישב לפי דברי הגר"ח [בכתבים החדש, עד] שבחיבור חוט צמר לבגד פשתן בתפירה וקשר, אין הבגד כולו נעשה חפצא של כלאים אלא שאסור לו ללבוש את הבגד והחוט יחד, וזהו איסור כלאים בציצית שהתירה התורה. [הובא לעיל לט א בהערות. והבית הלוי חולק ראה שם] ואם כן כשמוסיף חוט צמר, נוסף איסור חדש, שהרי גדר האיסור הוא ללבוש חוט צמר יחד עם הבגד פשתן והחוט של הציצית הותר ולא חוט הנוסף. אך הקשו עוד על התוס' למה צריך מיגו, הרי אם יתן חוטי פשתן לבן הם יהיו כלאים עם חוטי התכלת ומה החילוק אם חוטי הלבן יהיו כלאים עם הבגד, או עם חוטי התכלת?

ותירץ בחידושי ר' שמואל שהיתר כלאים בציצית נאמר דוקא במקום שלולי הציצית היה מותר ללבוש את הבגד לבר, ולכן אם יוסיף חוטי צמר לבן הרי הבגד יהיה אסור גם בלי הציציות ולא הותר באופן כזה כלאים בציצית. והטעם שדוקא כך הוא ההיתר, מצינו כמה ביאורים: א] ר' עקיבא איגר [או"ח יא ט] כתב שכיון שלא מחויב ללבוש את הבגד, ויכול להמנע מחיוב העשה אינו דוחה כלאים ודוקא בגד פשתן לבר שמותר ללבושו בפני עצמו חייב בציצית צמר. ב] העונג יום טוב [סימן א] כתב שבגד שהוא עצמו כלאים לא נחשב "כסותך אשר תכסה בה" ופטור מציצית, וממילא אסור

36. התוס' [מ א ד"ה כיון] ביארו את לשון הגמרא כאן שעל ידי חוטי התכלת נעשה הבגד כלאים ומיגו שהותר תכלת הותר גם לבן, ויותר מפורש כתבו התוס' יבמות [ד ב ד"ה דאפילו] שההיתר משום מיגו. והרשב"א יבמות [ד ב] הביא דעה שאם יש לו חוטי לבן לבד אסור לתת ארבעה חוטי צמר בבגד פשתים, אלא שני חוטים נחשבים למצות לבן והשנים האחרים אסורים משום כלאים. ותמהו האחרונים למה צריך היתר משום מיגו? ולמה אסור הרשב"א להוסיף חוטי צמר על הציצית הרי הבגד כבר נעשה כלאים על ידי שני החוטים, והרי בכלאים אין חילוק כמה חוטי צמר וכמה חוטי פשתן יש בבגד? והמנחת חינוך [רסד ט] הוכיח מתוס' לעיל [לח א ד"ה התכלת] שאסור להוסיף חוטי צמר בכלאים בציצית, ולכן צריך היתר של מיגו. ותמה מאד שלכאורה זה כמו בהמה שהיא טריפה משני סיבות?

ותירץ המנחת חינוך לפי השיטות שכלאים "דחווה" בציצית ולא "הותרה", יש ליישב על פי שיטת הר"ן [ביצה ט ב בדפי הרי"ף] שב"דחווה" אם מרבה בשיעור יותר מהצורך אסור מדאורייתא, ולכן הוספת חוטי צמר הוא ריבוי בשיעורין שאסור מהתורה. אבל בקובץ הערות [ז ד] הקשה שהרשב"א עצמו [פ"ק דחולין] סובר שריבוי בשיעורים אפילו בדחווה מותר מדאורייתא? ותירץ, שהוספת חוט צמר דומה לשחט שני בנים ואחר כך שחט האם שנחשב לשני לאוין ואפילו שחייב רק מלקות אחד כיון שעשה האיסורים במעשה אחד, אבל

השיראין — פטורין מן הציצית. שלא חייבה התורה בציצית אלא בבגד צמר או פשתן.

איתיביה רבא לרב נחמן: הרי שנינו: השיראין, מעיל של משי, והבלך והסריקין שהוא מעיל העשוי מנעורת של משי — כולן חייבין בציצית?!

ומתריצין: מדרבנן הרי הם חייבים בציצית, ורב נחמן פטר רק מחיוב דאורייתא.

ומקשינן: אי הכי, ששיראין אינם חייבים בציצית אלא מדרבנן, אימא סיפא: וכולן, כל הבגדים שאינם מצמר ופשתים, חוטי צמר ופשתים [ומשמע שהכונה לשני חוטי פשתן לבן ושני חוט צמר תכלת] פטורין בהן.

ומעתה קשה: אי אמרת בשלמא שחיוב שיראין בציצית דאורייתא הוא, היינו דמישתרו בהו כלאים, לפי שאיסור כלאים הותר בציצית.

אלא אי אמרת כרב נחמן, שחיוב שיראין בציצית דרבנן הוא — היכי מישתרי בהו נתינת חוטי צמר ופשתים ביחד דהוו כלאים? (37)

ומשנינן: אימא: נותן בשיראין או חוטי צמר, או חוטי פשתים.

התכלת הניתנת בצמר אין בה משום כלאים ואם כן מדוע שנתיר נתינת חוטי פשתן בצמר.

או דילמא, כיון ששניהם [צמר ופשתים] מוזכרים בפסוק, דכתיב "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו" — גדילים תעשה לך, ומכאן למדנו שמתור ללבוש כלאים לצורך קיום מצות ציצית, אם כן, לא שנא צמר בפשתים, התירה התורה, שהרי התכלת, העשויה מצמר, כלאים היא בבגד פשתן, ולא שנא פשתים בצמר [ציציות פשתן בבגד צמר].

ומביאה הגמרא ראיה: תא שמע: דאמר רחבה אמר רב יהודה: חוטי צמר פטורין בשל פשתן, ושל פשתן פטורין בשל צמר. ואילו חוטי צמר ופשתים פטורין בכל מקום, בכל מיני בגדים, ואפילו בשיראין, בגדי משי שאינם לא צמר ולא פשתים.

ומפורש בדברי רבי יהודה שחוט פשתן פטורין בבגד צמר, ונפשט הספק של הגמרא.

ועל הדין הנוסף של רבי יהודה, ששני חוטי פשתן לבן ושני חוטי תכלת יחד, פטורין בכל סוגי הבגדים, אומרת הגמרא:

ופליגא, אדרב נחמן. דאמר רב נחמן:

37. הנודע ביהודה [תניינא יו"ד קפן] מסתפק בבגד משי שתפר חוטי צמר ופשתים בצידו אם כל הבגד נאסר, או שאסור רק אם לובש את הצמר ופשתים עצמם? ונפקא מינה אם חלק הכלאים נסרך על הארץ או שאינו דרך לבישה. וכתב שהרמב"ם אוסר והרא"ש מתיר באופן זה. [וראה שערי יושר ש"ג כ בזה]. ובאבי עזרי

משום כלאים. ג] בחידושי ר' שמואל ביאר שדחית הלאו הותרה רק אחרי שמחויב במצוה, אבל ללבוש בגד כלאים כדי לקיים מצות ציצית לא הותר ולכן בגד שהוא כלאים גם בלי הציציות, אסור ללבושו ולא הותר על ידי הציצית.

וכשר לציצית, שהרי מן התורה לא מצינו אלא שחוטי צמר ופשתים פוטרים, דכתיב "צמר ופשתים... גדילים תעשה לך"!

ודחינן: **אי משום הא, לא איריא.** מזה אין להביא ראייה לרב נחמן, אלא גם לרב יהודה חוטי משי פוטרים בגד של משי, **כדרבא.**

דרבא רמי, הקשה, שיש סתירה לכאורה בלשון הפסוק, **כתיב "הכנה"**, ודרשו שבא לומר שצריך ליתן ציצית שהיא **מין כנה**, ונכלל בזה גם חוטי שיראין לבגד שיראין. ומאידך, **כתיב** בסמוך לפסוק "גדילים תעשה לך", **צמר ופשתים.** ומשמע שרק בהם יוצאים ידי חובה

הא כיצד?

ומוכיחה הגמרא את התירוץ: **הכי נמי מסתברא** כרב נחמן, ששיראין אינם חייבים מהתורה בציצית.

דקתני סיפא: הן **עצמן**, ציציות משאר המינין, **במינן** הרי הם **פוטריין**, שיוצאים ידי חובה בנתנית חוטי משי בבגד של משי, אבל **שלא במינן** — אין פוטריין.

ומוכיחה הגמרא: **אי אמרת בשלמא** שחייב שיראין בציצית הוא רק חיוב **דרבנן**, **היינו דמיפטר** בגדי שיראין **במינן**,⁽³⁸⁾ בחוטי משי.

אלא אי אמרת שחייבם של שיראין בציצית **דאורייתא** הוא, קשה, כיצד פוטר אותם חוט משי? והרי רק חוט **צמר ופשתים הוא דפטר**

אלא שלובש חוטי צמר ופשתים להפריח זבובים וכיון שאין זה דרך חימום מותר. ומישוב הנודע ביהודה שדבריו הם בחיבור שאינו צורך הבגד אבל ציציות הם חלק מהבגד ואוסרים גם בגד משי וכעין זה כתב **בדרך אמונה** [כלאים י כ בביה"ל].

38. בחידושים שנדפסו בשם **רשב"א** הקשה למה יתקנו חז"ל ציציות משי? הרי ציצית בתורה היא דוקא מצמר או פשתים ושיתקנו כעין דאורייתא ולא יחדשו ציציות משי? ותיירך שהתקנה היא כעין דאורייתא כמו שבגד צמר ופשתים חייבה התורה ציציות ממינם, כמו כן כשתיקנו חז"ל חיוב ציצית בשיראים, הציציות יהיו ממינם.

ויש לבאר דבריו לפי מה שחקר **באגרות משה** [או"ח א] אם גדר החיוב מדרבנן בשאר בגדים הוא, שהחשיבו את כל המינים כצמר ופשתים [שדומים להם ויבואו לטעות ולהחליף], או שחייבו להטיל ציצית בכל מה שלובש אפילו

[כלאים י יח] **ובחידושי ר' שמואל** [יבמות ה ד] תמהו שכאן מפורש בגמרא שבגד שיראין וכלך אם יטיל בהם ציצית מצמר ופשתים, נאסר הבגד כולו, והרי הציציות אין בהם הנאת חימום ומצות לאו ליהנות ניתנו? עוד הקשו מהגמרא כאן על הרמב"ם [כלאים י כ] שפסק "ציץ של עור או משי שתלה בהם חוטי צמר ופשתים מדולדלין על פני האדם להפריח הזבובים, אין בו משום כלאים שאין דרך חימום בכך". וקשה הרי זה דומה לבגד משי שיש בו ציציות צמר ופשתים, ואין דרך חימום בציציות?

ותירץ **באבי עזרי** שלאיסור כלאים אין צורך שיהנה ויתחמם מן הצמר ופשתים עצמם, והנאת חימום הוא תנאי בלבישת הבגד לאסור את הלבישה, ולכן כשיש ציציות כלאים בבגד משי והציצית היא צורך הבגד ונחשב לחלק מהבגד, אם לובש את הבגד דרך חימום אסור אפילו שלא נהנה מחוטי הציצית עצמם. אבל בציץ עור שתלוי בו חוטים להפריח הזבובים יש כאן תשמיש אחר מלבישה ולא נעשה לחלק מהבגד,

דתנא דבי רבי רבי ישמעאל: הואיל ונאמר "בגדים" בתורה במצות ציצית, "על כנפי בגדיהם", פתם, ולא פירט הכתוב מאיזה מין הם אותם בגדים, ופרט לך הכתוב באחד מהן, בפרשת נגעים, שכונת הכתוב היא לבגד צמר ופשתים, יש ללמוד מכאן, אף כל מקום שאמרה התורה "בגד", הכונה היא לבגד צמר ופשתים.⁽⁴⁰⁾

צמר ופשתים פוטריין בין במינן⁽³⁹⁾ ובין שלא במינן. ואילו שאר מיניין רק במינן פוטריין, אבל שלא במינן אין פוטריין. ודרשא זו מוכיחה שחיוב שיראין בציצית הוא מן התורה. ורב נחמן, שפטר מן התורה שיראין מציצית, משום דאמר כתנא דבי רבי ישמעאל.

עוד כתב הרא"ש טעם האוסרים שחז"ל כשגזרו בבגד פשתן שלא יתן חוטי צמר, אסרו ופטרו גם מציציות פשתן שמא יתן של צמר. והבית יוסף [ט]. כתב שגזרו לאסור כיון שיש בגד צמר שנראה כמשי ויטעו ויתנו בו ציציות פשתן. ובשו"ע [ט ב] פסק כהרי"ף ורא"ש והרמ"א פסק שלא לעשות ציצית של פשתן וכתב הט"ז שלכל הדעות אי אפשר לפטור בגד פשתן מציצית שהלכה כהרי"ף ורא"ש שחייב בציצית פשתן רק שיש להחמיר לצאת ידי חובה לפי כולם לכן יעשה בגד צמר וחוטי צמר וגם בבגד משי יעשה חוטי צמר להחמיר כהגאונים, וכבעל העיטור.

והמרדכי [תתקנ] כתב טעם האוסרים ציציות פשתן בבגד פשתן ומשי, משום שבגמרא כאן שמתירה פשתן לפשתן "יש ב' פירושם". וביאר הב"ח, והביאור על המרדכי הביא כן מתרומת הדשן, והגר"א [בביאורו או"ח ט ב] שכונתו לפירוש שהביא הגהות מימוניות [ציצית ג אות ו] שצמר ופשתן פוטריין בכל המינים הכונה היא דוקא צמר ופשתים יחדיו שני חוטי צמר ושני חוטי פשתן, אבל חוטי פשתן לבד לא יתן אפילו בבגד משי שאין זה מינו, ולכן פסק הרמ"א שיעשה בגד צמר וציצית צמר.

40. הרי"ף והרמב"ם, וש"ע [ט א] פסקו כרב נחמן שבגדי צמר ופשתים חייבים מן התורה ושאר בגדים מדרבנן. ותוס' ורא"ש [סימן יח] והביאם הרמ"א [ט א] פסקו שכל המינים

שאינו בגד כדי לזכור מצוות ה' בראייתם. ונפקא מינה לבגד סינטטי, ניילון וכדומה שאינו עשוי מחוטים אם חייב מדרבנן? והוכיח מהגמרא [מ ב] שבגד עור פטור אפילו מדרבנן משום שאינו ארוג, ומוכח שגדר החיוב מדרבנן הוא, שעשו שאר מיני חוטים כמו צמר ופשתים. ומעתה, אם החשיבו כלך ושיראים כצמר גם הציציות ממין זה יחשבו כצמר.

39. הרי"ף פסק הלכה כרבא שצמר ופשתים פוטרים בכל הבגדים, והביא דעת מקצת רבוהינו שאסרו לתת ציציות פשתן בבגד פשתן ותמה עליהם. והבעל המאור [שבת יא ב בדפי רי"ף שלנו] כתב שכל הגאונים אסרו ציציות פשתן בבגד פשתן ולא היה חולק, עד הרי"ף. ופירש שיטתם, שמצד הגזירה של סדין בציצית שבסוגיא להלן אסרו גם ציציות מפשתן.

והרא"ש [סימן יז] תמה, שממה נפשך יהיה מותר ציצית פשתן בבגד פשתן, שבין אם נדרוש כרבא שפשתן פטור כל המינים או שנדרוש הכנף מין כנף, יהיה כשר ציצית פשתן בבגד פשתן שהוא מינו? והביא שדעת בעל העיטור בשם הגאונים לאסור, וביאר דעתם שאף שאין לנו את צבע התכלת צריך לתת דוקא חוטי צמר לבן במקום תכלת, וכיון שבפשתן גזרו שלא לתת חוטי צמר פטור גם מפשתן. והיינו שבמצות תכלת יש שני דינים, שיתן חוטי צמר ושהיה החוטים צבועים בצבע תכלת, ואף כשאין את הצבע צריך לתת חוטי "צמר" לבן.

“בגד”, לרבות שאר בגדים.

תנו רבנן: פדיון של פשתן [העשוי לבגד], מ-א האם חייב בציצית או לא? בית שמאי פוטרין אותו מהציצית, משום איסור כלאים, שהרי התכלת היא צמר, והסדין עשוי מפשתן. ובית שמאי אינם דורשים (41) את הסמיכות של כלאים לציצית כדי להתיר כלאים בציצית. (42)

ובית הלל מחייבין ליתן ציצית של צמר בסדין של פשתן, לפי שהם דורשים “סמוכין” להתיר כלאים בציצית.

אמר אביי: והאי תנא דבי רבי ישמעאל, שדרש מפסוק לפטור שאר מינין מציצית, מפיך, בא לחלוק ולהוציא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל, שמרבה מדרשה, שכל “בגד” בפסוק כולל שאר מיני בגדים.

דתנא דבי רבי ישמעאל: כתיב בפרשת נגעים “בגד צמר”. אין לי אלא בגד צמר שנוהג בו דין נגעים, מנין לרבות בגד העשוי צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים והכלך והפריקין והשיראין, מנין שגם הם מטמאין בטומאת נגעים? — תלמוד לומר “או בבגד פשתים”. כפל הכתוב לשון

“אסור”.

והתוס’ תירצו לפי רש”י שנקטו “פוטרין” ללמד שפטור גם מהלבן שאינו כלאים, שביט שמאי סוברים שהתכלת מעכב את הלבן. והקשה הקרן אורה שאם אסור לו ליתן תכלת משום כלאים לכאורה גם רבי יודה שאינו מעכב את הלבן, שהרי הוא “פטור” מתכלת? וכנראה שהתוס’ לשיטתם [לח ב ד”ה אלא] שלרבי סיבת העיכוב תכלת ללבן היא מפני שהיא מצוה אחת ולכן אין חילוק אם אין לו תכלת או שפטור מתכלת, ובכל אופן אין מצוה בלבן לבד, שהוא חצי מצוה.

ורבנו תם [בתוס’] תירץ שבית שמאי אסרו תכלת משום גזירה כדברי רבי בסוגיא ו”פטרו” אפילו מציציות לבן של פשתן שמא יתן תכלת ולכן נקטו “פוטרין”. והובא לעיל שהרא”ש [סימן יז] והבעל המאור [שבת יא ב בדפי רי”ף שלנו] כתבו שזו דעת הגאונים שאסרו ציצית פשתן בבגד פשתן. והמרדכי [תתקמא] תמה: מנא לן לבדות גזירות מליבנו?

והרמב”ן במלחמות [שבת שם] כתב טעם אחר שבית שמאי “פוטרין” גם מהלבן אפילו ממינו, “שטלית שאסור בתכלת לא חייבתו תורה

חייבים בציצית מדאורייתא. והמשנה ברורה [ט ה] הביא אחרונים שכתבו שירא שמים יחמיר ויעשה טלית של צמר כדי לקיים מצות ציצית דאורייתא לכל הדעות. אבל במעשה רב [יז] כתב שהגר”א לבש טלית קטן ממין אחר ולא צמר. ובשונה הלכות כתב שכן נהג החזון איש [וכתבו תלמידי הגר”א כמה השערות לבאר את מנהגו. ראה הערות למעשה רב].

41. כן פירש רש”י, והתוס’ פירשו שבית שמאי מודים להתיר כלאים בציצית אלא שאוסרים מצד הגזירה כמו שמבואר בהמשך הסוגיא משום כסות לילה או שמא יקרע, ודברי רבי הם לבאר את דברי בית שמאי. ולפי רש”י רבי מסביר את האיסור בירושלים אפילו שהלכה כבית הלל. וראה בהערות להלן.

42. הראשונים הקשו למה נקטו בית שמאי “פוטרין” ולא “אוסרין” שהרי אם אין זה מצוה הבגד אסור משום כלאים? ורש”י תירץ שהם סוברים שכלי קופסא שאין לובשם חייבים בציצית והרי אין עובר בו איסור כלאים, ולכן אמרו בית שמאי שהוא “פטור” מציצית ואינו